

NEKOLIKO HIDŽINIH PREPJEVA IZ „GRČKE ANTOLOGIJE“

Poznati hrvatski latinist Rajmund Kunić, Dubrovčanin, prepjevao je na latinski veći izbor epigrama iz Grčke antologije (*Epigrammata Anthologiae Graecorum selecta latinis versibus reddita*, Roma 1771). U Kaznačićevu prijepisu čuvaju se Hidžini prepjevi s latinskog jezika na hrvatski (isp. rukopis br. 425 Male braće u Dubrovniku). Kaznačić je u ovom rukopisu sa strane prepjeva pojedinih epigrama olovkom naznačio one koji su 1870. god. tiskani u „Dubrovniku“, zabavniku, str. 130–140. Za naš časopis donosimo dvadesetak dosad netiskanih epigrama.

Iz Sepulcralia

Orfeju (*Tumulus Orphei*)

Orfeo Olimpa vrh Tračkoga
Kog vjekovno dubje kiti,
Kaliope plod čestiti,
Leži groba sred ovoga.
Orfeo, Baka ki proslavi,
Prvi s tancim veselime,
Prvi i s glasom hrabrenime
Visoko se pjevat stavi.
Orfeo, koga svud slijeđahu
Sustupice dubi i stine,
I zlosrde sve živine
Umirene uza nj stahu.
Orfeo, stravit sam ki umije
Zvekom lire svē medene
Plutonovo tvrđe od stijene
Srce i mraza ledenije.

Temistoklu (*Tumulus Themistoclis*)

Nek stoji mješte groba moga
Grčka zemlja proslavljena,
Krvnih strijela množ skršena
Biljeg bijega dušmanskoga.
Tuj i Serse s nebrojnome
Neka razbijen vojskom stoji,
Ovi samo grob pristoji
Temistoklu hrabrenome.
Uz to morsku još priloži
Salaminsku slavu moju,

Tak velika mene u boju
Tko da me u grob drobni složi?

Sofoklu (*Tumulus Sophoclis*)

Sofokla po grobu, brštane, steri ti
Tvê listje zeleno, pjesnika okiti;
A loza grozdate nek prute tu pruža
I neka miriše grimizna svud ruža;
Pristoji uznosnoj njega ova mudrosti
Kâ stuči u pjesnih milinu s jakosti.

Iz Moralia

Život ljudski (*De vita humana*)

Van smrti svim ljudsko življenje mrklo je,
Slijedit ga je teško, odreć se mučno je.
Jes neke sladosti, ka se u nam objavi
Gledajuć lijeposti razlike naravi,
Oblake, vedrinu, i dubje i gore
I morsku pučinu i zemlje prostore,
Mjeseca promjene i zrake sunčane
I zvijezde nebrojne na nebu strkane.
Nu trpjet mučno je i strah i predanje
I ino svakoje duhovno skončanje;
I ako snađe nas veselja koji dil,
Udes ga hudi u čas obrati u gork cvil.

Kasno bogatstvo (*Divitiae serae*)

Siromah bijah mlad, a star sam blagovit,
Moj je udes onda i sad jednako nevoljit.
Uživat kad mogah, ne imah ničesa,
Kad mlohav svím ostah, ja stekoh svačesa.

Iz Varia

Sužanj ženski (*In virum uxori obnoxium*)

Dičiš se da ženi podložan nijesi ti,
Er crevljom u glavu nikad te ne hiti,
Niti te izruži poganim riječima,
Nit sama pušta te klimat za vratima,
Nu blaga vodi te gdi njome drago je:
Sužanj si, lele, ti razbludne gospoje.

Krijesu (*Ad cicadam*)

O Krijesu, ki slasnom opojen rosome,
Seljanski, nu mili, sveđ pjevaš gorome,
Na vrsih stojeći listja treptivoga
Puštaješ jak lira glas tijela iz suhoga, —
Sad špotnu kû pijevku proć Panu začni ti,
Kojom ćeš planinske sve vile blazniti.
Pomoć ćeš i meni, čim s huda umora
Ljubavi spat' žudim u sjeni javora.

Ovca doji vuka
(*Ovis lupum lactans*)

Mene ovcu stijestio je
Vuka dojit udes hudi,
Čim pri prsi često moje
Prinosi ga pastir ludi.
Kad uzraste moga s mlika
On će na me naripiti,
Er ne more har velika
Hudu narav promijeniti.

48

Udovac koji se ženi
(*Alterae nuptiae*)

Tko se drugi krat oženi,
Utopnik se zvato more,
Ki ispliva na žuđeni
Kraj, pak opet srće u more.

Na grobu Erine, pjesničice
(*In mortem Erinnae*)

Erinu, kâ slasne pjesni umije sklapati,
I milo jakno kuf prid smrti pjevati,
Lele, hud je udes životom rastavi
I u stan mrtvijeh zatjera tmušavi.
Nu otimlju smrti je nje pjesni i glase
Da u skupu Pijerskom nahodi živa se.

Lisipov Lesandro (*In Alexandrum Lysippi*)

U broncu Lisipa Lesandro dihće živ,
I u očih i u licu sijeva mu bojni gnjiv.
Na nebo on gleda i Jovu govori:
„Tvoja su nebesa, moji zemlje prostori“.

Krčma u templu Sreće

(*De templo Fortunae verso in cauponam*)

O Srećo, ti sada rug puka ostade,
Vrljivost er zgoda na te istu napade.
Od templa tvoga se učini pivnica,
Boginja prđ zva se, sad si krčmarica.
Pravedeno jes svíme da kušaš zgone ti,
Kê dosad mnazime učini podnijeti.

Odmor putniku (*Pan ad viatorem*)

Putniče, ti ovdi na travi zelenoj
Rad hoda umornu tvom tijelu daj pokoj.
Visoki bor s tiha vjetra ovdi žamori
I slasno na njemu pjevanje krijes tvori.
Tuj pastijer s vrućine gdi vrlo istječe
U sjenu gustoga javora uteče,
I ispet sjedeći uznosne vrh stijene
Veselo on sviri u diple medene.
Čuj boga Pana svjet koji ti htje dati:
Sutra ćeš veoma lakše putovati.

Venera Knidska i Palada Atinska
(*De Venere Cnidia et Minerva Atheniensi*)

Tko morsku Veneru ugleda sred Knida,
Sudbu će Friđskoga pohvalit Parida!
On Paladu ak' vidi Čekropskog sred grada,
Upit će: Paride uzbijal jes stada!

Jovu, o rimskim pobjedama
(*Ad Iovem de Romanorum victoriis*)

Na nebu sve, Jove, zatvori zatvore
I utvrdi, što mož' već, nebeske tvê dvore:
Jur more i kopno posvoji bojni Rim,
Samo mu ostaje probiti drum k' Višnjim!

Venera spartanska oružana
(*In Venerem Spartaee armatam*)

Veneru u Sparti ne resi treptiva
Koprena nit ruho žensko je odiva,
Nu u ruku oružje, na glavi njoj sjaje
Kaciga, za zlatne jabuke ne haje.
Ružno je božici oružje ne imat
A zvat se Spartanka i s Martom drugovat.

49

Iz Satyrice

O grdu čovjeku
(*In deformem*)

Od jezera bjež bistroga
I na tihu ne hod riku,
Da ti ne bi lica od tvoga
Prikazali grdu sliku;

Bi Narcisu od poraze
Velja ljubav svê lijeposti,
Ti ćeš dospjet od omraze
S strahovite tve grdosti.

O liječniku (*In medicum*)

Silnost dažda potopnoga
Kâ se izli starijih ljeta,
I bijes ognja žestokoga
Ki porazi strane svijeta,

Nijesu oni vik toliko
Naudili umrlima,
Tamnim umom ti koliko
I pomornim tvim lijecima.

Ljudski narod poraze će
Tri brojiti od sadara:
Potop voda, ognja smeće
I ubojstva od ljekara.

Troja prevarom uzeta
(*De Troia dolo capta*)

Pazi konja drvenoga
Ki grčkijeh pun junaka
Zide uskoči desetoga
Ljeta ukradom posred mraka.

Epeo ga krupna svime
Zgradi, Pala jak hotjaše,
Ter pod sapim njegovime
Vas Grčaluk skroven staše.

Tuj zaupi: Mnoštvo Grka
Izginulo zamani je,
Kad sve učini sama varka
A junaštvo ništa nije.

O JEZIKU ETRUŠČANA

Vjerojatno nema naroda koji bi bio predmet tolikih spekulacija kao što su to bili Etrušćani. Već desetljećima njih se bezrazložno naziva tajanstvenima, nepoznatima, nedokučivima... U zabludu su mnoge – i stručnjake i nestručnjake – doveli i oni podaci koje nam je prošlost ostavila. Već su se u antici tadašnji autoriteti sporili oko njihova porijekla.

Dovodilo ih se u vezu s Hebrejima (P.F. Giambulari, XVI st.), Italicima (L. Lanzi u XVIII st., E. Lattes 1869, W. Corssen 1874), Armencima (V. Thomsen 1890, kasnije razmatra veze s Baskima i narodima Kavkaza), Dravidima (S. Konow), Egipćanima (V. Wanscher), Albancima (Z. Mayani), Grcima (U. Colli 1949, A.I. Harsekin 1963), Hetitima i Lidijcima (V. Georgiev od 1936. pa do današnjih dana, A.I. Harsekin poslije „grčke faze“), Slavenima (G. Trusman, A.D. Čertkov; I. Rebec i A. Berlot 1976–77). Bilo je hipoteza da etruski jezik spada u indoevropsku (E. Goldmann 1929), ugrofinsku (W. Deecke u XIX st., J. Martha), turkijsku (W. Brandestein 1937), kineskotibetsku i mnogu drugu porodicu jezika; moglo se pročitati da je taj jezik „indoevropoidan“, tj. samo srodan s indoevropskim jezicima, ali da nije indoevropski (P. Kretschmer 1925), pa čak i to da je taj narod došao iz svemira (J. Knežević 1976).

Zaista – odakle su Etrušćani došli u Italiju?

Čini se da se prvi put Etrušćani spominju za faraona Merneptaha i Ramsesa III oko 1230/1170. g.pr.n.e. kao Trš.w (? Turuša) među „narodima s mora“ koji su napadali Egipat (među njima su bili i Ahejci, Danajci, Dardanci, Likijci, Filistejci, Sardi, Sikuli i dr.).

Grci su ih zvali **Tyrsenoi**, **Tyrrhenoi**. Možda je sličnost toga imena s imenom lidijskog grada **Tyrrhe** navela Herodota da misli kako su Etrušćani došli iz Lidije. No Dionizije Halikarnaški je tvrdio da su Etrušćani oduvijek živjeli u Italiji te da nemaju ničeg zajedničkog s ostalim narodima. Latini su ih zvali **Etrusci**, **Tusci**, a zemlju **Etruria**. Moguće je da je posve slučajna podudarnost s białajnskom riječi **taršuan** „čovjek, ljudi“ (Białaja je zemlja na Bliskom Istoku; Asirci su je zvali **Urartu**, a narod se spominje i pod imenom **Kaldejci**).

Etrušćani su sebe zvali **Rasenima** (o tome nas izvještava i Dionizije), a to se ime nalazi i na mnogim spomenicima u raznim oblicima (npr. **mexl rasnal** „Etrurija“).

Rimljani su Etrušćane pokorili u IV–III st. pr.n.e. Etruski se jezik još neko vrijeme upotrebljavao i kao službeni. Tek u I st. naše ere počinje jača romanizacija Etrušćana, jezik im se gubi, no upotrebljava se u malobrojnim vjerskim zajednicama sve do oko V st. n.e.